

РОЗДІЛ 3 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ

УДК 378.67.03+734.2

Юлія Горщенко

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІННО-ЕСТЕТИЧНИХ СУДЖЕНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Горщенко Ю. А. До питання визначення оцінно-естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи.

У статті висвітлено проблему формування оцінно-естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи засобами різних видів мистецтва, проведено аналіз наукової літератури, розглянуто поняття «естетичні судження», «оцінні судження», «оцінно-естетичні судження».

Ключові слова: оцінно-естетичні судження, естетичні судження, оцінні судження, майбутні вчителі початкової школи.

Горщенко Ю. А. К вопросу определения оценочно-эстетических суждений будущих учителей начальной школы.

В статье освещена проблема формирования оценочно-эстетических суждений будущих учителей начальной школы с использованием средств различных видов искусства, проведен анализ научной литературы, охарактеризованы понятия «эстетические суждения», «оценочные суждения», «оценочно-эстетические суждения».

Ключевые слова: оценочно-эстетические суждения, эстетические суждения, оценочные суждения, будущие учителя начальной школы.

Горшченко Ю. А. To the issue of determining evaluative and aesthetic estimate of future primary school teachers.

The article deals with the issue of developing evaluative and aesthetic estimate of future primary school teachers using different kinds of art. The author gives an analysis of scholarly literature and characterizes such concepts as “aesthetic estimate”, “evaluative estimate”, “evaluative and aesthetic estimate”.

Key words: evaluative and aesthetic estimate, aesthetic estimate, evaluative estimate, future primary school teachers.

У «Національній доктрині розвитку освіти» підкреслюється необхідність виховання такого покоління людей, яке здатне до збереження й примноження соціальних і духовних цінностей національної культури; орієнтації освіти власне на особистість учня і сприйняття ним загальнолюдських цінностей; розвиток особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації та всього світу [3].

За роки становлення національної держави, українське суспільство намагається сформувати нові цінності через переосмислення старих. Треба зазначити, що для визначення поняття «цінності» науковці В. Брожик, В. Василенко переважно акцентують дослідницьку увагу на змісті дефініції «загальнолюдські цінності». У цьому контексті йдеться про виокремлення в суспільстві найвищої цінності – цінності людського буття й самореалізації людини. Примітно, що протягом багатьох століть людство виробило й низку інших ціннісних категорій – мир, праця, воля,

справедливість, рівність тощо. У цьому зв'язку йдеться про нову межу, із якої починається відлік у розвитку гуманістичної культури всієї системи цінностей майбутнього фахівця. На цьому рівні актуалізується, з одного боку, процес дослідження цінності як аксіологічної категорії, щоб зрозуміти все різноманіття її аспектів, а з іншого – визначення цього поняття як стрижневого в теорії професійної освіти.

Водночас суттєвий вплив на зниження негативних наслідків процесів глобалізації й міжнаціональних комунікацій, порушення ціннісних орієнтацій молодого покоління в умовах вищих закладів освіти має відповідно спроектована система корегувальних заходів щодо вдосконалення оцінно-естетичних суджень майбутніх учителів.

Через це до пріоритетних тенденцій сьогодення щодо збагачення духовного потенціалу студентської молоді, формування моральності, гуманних засад діяльності майбутнього вчителя початкової ланки належить процес засвоєння духовної спадщини народу під час організованого відповідним чином академічного навчання та виховної роботи у вищій школі та самостійного здобуття майбутнім фахівцем ціннісного досвіду. Визначені тенденції і пріоритети у вихованні студентської молоді зумовлюють підвищення дослідницької уваги до своєрідності становлення оцінно-естетичних суджень, художнього розвитку особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Різні аспекти проблеми формування оцінно-естетичних суджень особистості досліджувалися в роботах філософів (М. Бердяєва, І. Зязюна, М. Когана, О. Лосєва та ін.); педагогів (Л. Масол, О. Мелік-Пашаєва, Н. Миропольської, Г. Шевченко та ін.); мистецтвознавців (В. Громова, А. Канцедікас, Т. Кузнецової, А. Салтикова та ін.). До генези поняття «цінність» зверталось багато філософів сучасності (В. Брожик, В. Василенко, В. Водзинська, О. Дробницький, А. Москаленко, І. Попова, В. Сержантов, Л. Столович, В. Тугарінов та ін.). Проблема ціннісних орієнтацій та інтересів молоді відображена в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників: К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, Д. Архангельської, М. Бобневої, Л. Божович, В. Гаврилюк, Л. Гащенко, А. Здравомислова, Л. Виготського, П. Куделі, О. Леонтєва, Л. Леденєвої, В. Лісовського, Т. Мальковської, Н. Паніної, З. Равкін, А. Русенського, Н. Трикоз, Г. Цесарського, В. Сластьоніна, Е. Шиянова, В. Собкіна, А. Ядова та ін.

Тема стами: висвітлити проблему формування оцінно-естетичних суджень майбутніх учителів початкової школи засобами мистецтва; розкрити поняття «естетичні судження», «оцінні судження», «оцінно-естетичні судження».

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми довів, що науковці досліджували різні аспекти формування оцінно-естетичних суджень особистості. Водночас вивчення проблеми особливостей становлення оцінно-естетичних суджень майбутніх учителів засобами мистецтва ще залишається актуальним. Йдеться насамперед про обґрунтування продуктивних виховних стратегій, що дозволять підвищити зацікавленість студентів у вивченні та збереженні національних традицій, примноженні духовно-моральних цінностей у сучасному суспільстві. Не менш значущою обставиною виступає й те, що хоча в теорії професійної освіти й обґрунтовано низку нових підходів до формування оцінно-естетичних суджень молоді, поряд з цим ще недостатньо зорієнтовано увагу на виявлення та використання потенціалу мистецтвознавства їх упровадження. Більше того, у вищих закладах педагогічної освіти ще залишається недосконалою методична база, яка б дозволила викладачам і студентам на більш якісному рівні здійснити спільну підготовку до

процесу формування оцінно-естетичних суджень освітян.

Отже, проблема формування оцінно-естетичних суджень залишається далекою від свого остаточного розв'язання. І саме тут відкриваються широкі перспективи для подальших досліджень щодо підвищення педагогічної ефективності діяльності вищих навчальних закладів у цьому напрямку.

Доведено (Т. Кузнєцова, А. Салтиков та ін.), що система мистецької освіти в сучасному вищому навчальному закладі ґрунтується на пріоритетних положеннях нової концепції, у якій основне завдання фахової підготовки майбутніх учителів полягає в удосконаленні вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати й оцінювати мистецькі твори. Процес створення самостійних оцінних суджень внаслідок сприймання студентами різноманітних творів мистецтва сприяє успішній самореалізації майбутніх фахівців як у педагогічній, так і в будь-якій іншій сфері їхньої життєдіяльності.

Оцінювальна діяльність є основою щодо формування оцінних суджень майбутніх учителів. Дослідниця В. Полікарпова характеризує оцінну діяльність як складний аналітичний процес, що пов'язаний із виявленням наявності або відсутності в чомусь або комусь значущих для людини цінностей [13]. У нашому дослідженні ми розуміємо оцінну діяльність як педагогічно цілеспрямований процес усвідомлення і вираження студентом свого ставлення до мистецького твору. Результатом оцінної діяльності є оцінка у формі судження.

У процесі оцінювання мистецького твору майбутні вчителі опановують уміння визначати авторську позицію і систему цінностей, висловлювати власну думку щодо прочитаного, побаченого, почутого. Отримані вміння необхідні студентам для повноцінного життя в сучасному суспільстві, бо саме оцінка є компонентом різних сфер діяльності (навчально-пізнавальної, трудової, творчої тощо).

У сучасній науковій літературі відсутнє однозначне трактування поняття «оцінне судження». У логіці під оцінним судженням розуміється вислів, що встановлює абсолютну чи порівняльну цінність якогось об'єкта, який дає йому оцінку; у філософії – ціннісне ставлення до об'єктів дійсності і світу в цілому; в естетиці – обґрунтована естетична оцінка предметів об'єктивного світу, що виражена у формі ствердження про красу або потворність предмета.

У нашому дослідженні під час визначення поняття «оцінне судження» ми спираємося на положення дослідників про основні елементи оцінного судження та пропонуємо таку інтерпретацію визначення: оцінне судження – це аргументоване висловлювання про відображені у творі картини життя, про твір як втілення авторської позиції, про майстерність втілення авторської концепції твору, про співвідношення авторської концепції світу і людини із власною моральною позицією учня.

Сучасні майбутні вчителі покликані також набути відповідних умінь та навичок, що дозволять їм висловлювати певні естетичні судження, розкрити власний естетичний потенціал.

Як зазначають О. Лосєва, О. Мелік-Пашаєва, А. Канцедікас, естетичне судження – це естетична оцінка дійсності, думка про естетичний предмет або явище [7].

Естетичне судження – це логічне осмислення сприйнятого в єдності з інтуїтивним, безпосереднім осягненням. Головним мірилом оцінки для нього є естетичний ідеал. З феноменом «судження» пов'язане оперування естетичними категоріями, що відображають найбільш загальні й істотні сторони естетичних явищ дійсності, естетичної діяльності, естетичної свідомості.

В естетичній оцінці підставою слугує наявність або відсутність певної властивості, ознаки, риси твору мистецтва або сукупності, системи властивостей. Саме це й дозволяє суб'єкту розглядати предмет з естетичної точки зору. Він постає перед вибором щодо оцінювання його як позитивного явища або негативного. Поряд із цим, людина також вирішує, наскільки відповідає цей предмет нормам і чи є він взагалі естетично цінним або приховує в собі антицінності. При цьому уявлення про «норму» в мистецтві є достатньо суперечливим. Таке уявлення переважно не довільне і суб'єктивне, бо породжується суспільною практикою.

Безсумнівно, що становлення оцінно-естетичних суджень у студентів – це складний динамічний процес поступового формування в них естетичних умінь і професійно значущих якостей.

Оцінно-естетичні судження в майбутніх учителів початкової школи ми розглядаємо як керування становленням або зміною їхніх ціннісних орієнтацій; як рівень їхнього особистісно-професійного розвитку, специфічний спосіб діяльності і поведінки, який дозволяє розвиватись і самовдосконалюватися, звільнятися від непродуктивного особистісного досвіду, стереотипів у мистецькій діяльності. Наявність у майбутніх фахівців оцінно-естетичних суджень дозволяє їм професійно вирішувати проблемні ситуації, прогнозувати результати педагогічного впливу, забезпечити рефлексивне розуміння будь-яких проблем, готовність і здатність надавати дитині психолого-педагогічну підтримку, допомагати їй у розв'язанні будь-яких труднощів, актуалізувати резерви особистісного зростання.

Як показують спостереження, оцінно-естетичні судження в переважній більшості майбутніх учителів початкової школи категоричні і суб'єктивні. Студенти не завжди звертають особливу увагу на загальнолюдський зміст художніх творів, на морально-естетичну позицію автора, не співвідносять авторську концепцію світу і людини з власною позицією. Причиною тому стали суперечності, які виникли між сучасним рівнем розвитку філософії, психології, літературознавства, естетики, педагогіки і його відображенням у методичних дослідженнях; між завданням щодо оцінної спрямованості аналізу мистецького твору і фактичною відсутністю досліджень, що використовують теоретично обґрунтовану навчальну модель реалізації цього завдання; між необхідністю формування оцінного ставлення до мистецтва і незнанням шляхів, що забезпечують ефективність такого формування.

Зазначені вище суперечності є визначальними щодо виокремлення перспектив наступних етапів нашого дослідження.

Отже, процес формування оцінних суджень закономірно зумовлює і створює чітко структуровану систему спеціальної підготовки майбутніх учителів початкових класів, що передбачає створення оптимальних умов для їхнього навчання висловлювати аргументовані оцінні судження щодо визначення позицій авторів мистецьких творів, оцінювання майстерності художнього втілення авторської концепції у творі, обґрунтування власного ставлення до мистецького твору, орієнтуючись на морально-естетичній позиції митця, конкретизувати власну шкалу особистісних цінностей.

Література

1. Алексеева В. Что такое искусство? / В. Алексеева. – М. : Сов. художник, 1985. – 260 с. **2. Амонашвили Ш. А.** Психологические основы педагогики сотрудничества: [книга для учителя] / Ш. А. Амонашвили; сост.: Е. С. Полякова, Э. Ф. Печерская, С. М. Сапаров. – К. : Знання, 1991. – 223 с. **3. Бутківська Т.** Проблема цінностей у соціалізації особистості / Т. Бутківська // Цінності освіти і виховання: [науково-методичний збірник] / за ред. О. Сухомлинської. – К. : Вид-во

Знання, 1997, – 224 с. **4. Выготский Л. С.** Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1968, – 365 с. **5. Гончаренко Н. В.** Художественное в эстетике и в искусстве / Н. В. Гончаренко. – К. : Радянська школа, 1990. – 249 с. **6. Каган М. С.** О месте искусства в жизни школы / М. С. Каган // Искусство в школе. – 1992. – № 1. – С. 11–19. **7. Крутецкий П. А.** Эстетическое воспитание / П. А. Крутецкий. – М. : Знание, 1987 – 234 с. **8. Кушаев П. А.** Основы эстетического воспитания / П. А. Кушаев. – М. : Педагогика, 1985. – 250 с. **9. Лисенко В.** Особливості ціннісної структури підростаючої особистості / В. Лисенко // Цінності освіти і виховання: [наук.-метод. зб.] / за ред. О. Сухомлинської. – К., 1997. – 224 с. **10. Львова Ю. Л.** Развивать дар творчества / Ю. Л. Львова. – К. : Искусство, 1987. – 136 с. **11. Мясищев В. М.** Психология отношений: Избранные психологические труды / В. М. Мясищев; (под ред. Бодалева А. А) – М. : МОДЕК МПСИ, 2004. – 664 с. **12. Половникова П. Б.** Эстетические чувства / П. Б. Половникова. – К. : Знание, 1978 – 343 с. **13. Полянова І.** Шляхи удосконалення виховання // Наук. записки ТДПУ. Сер. Педагогіка. – 1999. – № 2. – С. 15–20. **14.** Эстетика: [учеб. пособие] / под ред. Е. В. Колесниковой, В. А. Лозового (отв. ред.), Н. Г. Чибисовой. – Сумы : Университет. книга, 1999. – 304 с.

УДК 37.014.5

Ганна Давиденко

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Давиденко Г. В. Концептуальні основи інклюзивної освітньої парадигми.

Статтю присвячено дослідженню концептуальних основ інклюзії. Визначено та науково обґрунтовано філософські засади інклюзивної освіти: нова гуманітарна соціальна модель інвалідності, принцип включення, принцип відкритої невизначеної особистості, концепція «нормалізації», принцип еволюційності й тотальних реформ на всіх рівнях суспільства.

Ключові слова: інклюзія, соціальна модель інвалідності, спеціальна освіта, інтеграція, інклюзивна освіта.

Давыденко А. В. Концептуальные основы инклюзивной образовательной парадигмы.

Статья посвящена исследованию концептуальных основ инклюзии. Определены и научно обоснованы философские принципы инклюзивного образования: новая гуманитарная социальная модель инвалидности, принцип включения, принцип открытой неопределенной личности, концепция «нормализации», принцип эволюционности и тотальных реформ на всех уровнях общества.

Ключевые слова: инклюзия, социальная модель инвалидности, специальное образование, интеграция, инклюзивное образование.

Davydenko H. V. Conceptual foundations of inclusive educational paradigm.

The article deals with a research of conceptual bases of inclusion. Such philosophical principles of inclusive education as a new humanitarian social model of disability, a principle of including, a principle of an open indefinite personality, a concept “normalization”, a principle of evolution and total reforms at all levels of society have been defined and scientifically grounded.

Key words: inclusion, social model of disability, special education, integration,